

شیوه‌های رفتاری پلیس با کودکان و نوجوانان

مؤلف:

محمد بارانی

معاونت تربیت و آموزش ناجا

۱۳۹۴

مرکز تحقیقات پلیس پیشگیری ناجا

عنوان: شیوه‌های رفتاری پلیس با کودکان و نوجوانان

مؤلف: محمد بارانی

ناظر علمی: سلیمان ملک‌زاده

تدوین و ویرایش: اداره کل منابع و متون درسی

طرح جلد: سید مجتبی حسینی دولت‌آبادی

صفحه آرای: علی فلاح

ناشر: علامت

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۰۸-۳۷-۲

شماره ثبت: ۱۱۷-۰۸-۸۰۹۱

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ جلد

قیمت: غیرقابل فروش

چاپ: معاونت تربیت و آموزش ناجا

نشانی: تهران - میدان ونک - مجتمع انتظامی ۱۲ فروردین - معاونت تربیت و آموزش ناجا - تلفن ۸۱۸۲۱۲۵۶

سرشناسه	: بارانی، محمد: ۱۳۴۵
عنوان و نام پخیداور	: شیوه‌های رفتاری پلیس با کودکان و نوجوانان
مشخصات نشر	: تهران: علامت، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۱۵۲ ص (وزیری)
شابک	: غیر قابل فروش ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۰۸-۳۷-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: فهرست نویسی کامل این اثر در نشانی http://opac.nli.ir قابل دسترسی است
شناسه افزوده	: اداره ارتباطات و امور بین‌الملل آموزش عالی معاونت تربیت و آموزش ناجا
شناسه افزوده	: سلیمان ملک‌زاده: ناظر علمی
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۸۴۱۴۸۹۰

فهرست

عنوان.....	صفحه.....
پیش‌گفتار.....	۷
مقدمه.....	۹
فصل اول - کودکان و نوجوانان در تماس با قانون.....	۱۱
گفتار اول - مفهوم‌شناسی و اصول بنیادین.....	۱۲
۱- تعریف طفل و نوجوان.....	۱۲
۲- شناسایی کودکان در تماس با قانون.....	۱۳
۱-۲- کودکان معارض با قانون (کودکان بزه‌کار).....	۱۳
۲-۲- کودکان بزه‌دیده.....	۱۳
۳-۲- کودکان شاهد جرم.....	۱۴
۴-۲- کودکان در معرض خطر.....	۱۴
۳- روش‌های تشخیص سن کودک.....	۱۴
۴- اصول بنیادین رفتار با کودکان در تماس با قانون.....	۱۶
۱-۴- اصل رعایت منافع عالی‌ه کودک.....	۱۶
۲-۴- اصل عدم تبعیض.....	۱۷
۳-۴- اصل بقا (تأمین حیات) و رشد کودک.....	۱۸
۴-۴- اصل مشارکت کودک (اظهار نظر کودک).....	۱۸
۵-۴- اصل کرامت کودک.....	۱۹
گفتار دوم - برقراری ارتباط با کودکان در تماس با قانون.....	۲۰
۱- اصول برقراری ارتباط با کودکان و نوجوانان.....	۲۰
۲- مهارت‌های ارتباطی.....	۲۲
گفتار سوم - حمایت از کودکان در تماس با قانون.....	۲۳
۱- چه کسانی می‌توانند کودکان در تماس با قانون را حمایت کنند.....	۲۴
۲- چگونه نظام حمایت را شناسایی و سازماندهی کنیم.....	۲۴
گفتار چهارم - حقوق کودکان و نوجوانان در تماس با قانون.....	۲۶

فصل دوم - شیوه‌های رفتاری پلیس با کودکان و نوجوانان در تماس قانون..... ۲۱

گفتار اول - شیوه‌های رفتاری پلیس با کودکان معارض قانون..... ۳۰

۱- اصول بنیادین مواجهه با کودکان ناقض قانون..... ۳۰

۲- مداخله پیشگیرانه..... ۳۲

۳- مداخله اولیه..... ۳۵

۴- اجرای برنامه‌های عدالت ترمیمی..... ۳۶

۴-۱- مفهوم‌شناسی عدالت ترمیمی..... ۳۷

۴-۲- اهداف و سؤال‌های عدالت ترمیمی..... ۳۷

۴-۳- نقش پلیس در فرایند عدالت ترمیمی..... ۳۸

۴-۴- چگونگی اجرای شیوه‌های عدالت ترمیمی..... ۳۹

۵- احضار کودکان و نوجوانان معارض قانون..... ۴۳

۵-۱- فرایند احضار..... ۴۳

۵-۲- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری..... ۴۴

۶- دستگیری و جلب کودکان و نوجوانان معارض قانون..... ۴۵

۶-۱- اصول حاکم بر دستگیری و جلب..... ۴۵

۶-۲- جایگزین‌های دستگیری..... ۴۶

۶-۳- فرایند اجرای دستگیری و جلب..... ۴۷

۶-۴- فرایند بازرسی بدنی کودکان مجلوب..... ۵۰

۶-۵- حقوق کودکان هنگام دستگیری..... ۵۱

۷- اعزام و بدرقه کودکان و نوجوانان معارض قانون..... ۵۲

۷-۱- فرایند اعزام و بدرقه..... ۵۲

۷-۲- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری..... ۵۳

۸- بازداشت کودکان و نوجوانان معارض قانون..... ۵۴

۸-۱- هدف از بازداشت..... ۵۴

۸-۲- جایگزین‌های بازداشت..... ۵۴

- ۵۵-۳-۸- فرایند اجرای بازداشت.....
- ۵۶-۴-۸- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری.....
- ۵۸-۵-۸- حقوق کودکان و نوجوانان بازداشتی.....
- ۵۹-۹- قضا‌دایی از جرایم کودکان و نوجوانان.....
- ۵۹-۱-۹- مفهوم‌شناسی قضا‌دایی.....
- ۵۹-۲-۹- بررسی امکان قضا‌دایی.....
- ۶۱-۳-۹- شرایط قضا‌دایی.....
- ۶۱-۴-۹- فرایند اجرای قضا‌دایی.....
- ۶۳-۵-۹- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری.....
- ۶۵-۱۰-۱- ارجاع کودکان و نوجوانان معارض قانون به مددکاری و مشاوره.....
- ۶۵-۱۰-۱- ضرورت مداخله و حمایت.....
- ۶۶-۱۰-۲- فرایند مداخله دایره مددکاری و مشاوره.....
- ۶۷-۱۰-۳- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری.....
- ۶۸-۱۱-۱- بازجویی از کودکان و نوجوانان معارض قانون.....
- ۶۹-۱۱-۱- ویژگی‌های بازجو.....
- ۶۹-۱۱-۲- ویژگی‌های محل بازجویی.....
- ۷۰-۱۱-۳- فرایند بازجویی.....
- ۷۲-۱۱-۴- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری.....
- ۷۳-۱۱-۵- حقوق کودکان و نوجوانان حین بازجویی.....
- ۷۵-گفتار دوم- شیوه‌های رفتاری پلیس با کودکان نوجوانان بزه‌دیده.....
- ۷۵-۱- شناسایی کودکان بزه‌دیده (قربانی).....
- ۷۶-۲- کودکان و نوجوانان بزه‌دیده احتمالی و نقش پیشگیرانه پلیس.....
- ۷۸-۳- فرایند استماع و ثبت شکایت کودکان و نوجوانان بزه‌دیده.....
- ۸۰-۴- فرایند حمایت پلیس از کودکان و نوجوانان بزه‌دیده.....
- ۸۰-۴-۱- حمایت پلیس بلافاصله پس از ارتکاب جرم.....

- ۴-۲- حمایت از بزه‌دیده در مرحله تحقیقات مقدماتی ۸۰
- ۴-۳- حمایت از بزه‌دیده در مرحله تأمین ضرر و زیان ۸۱
- ۵- فرایند مصاحبه با کودکان و نوجوانان بزه‌دیده ۸۱
- ۵-۱- اقدامات پیش از مصاحبه ۸۱
- ۵-۲- اقدامات حین مصاحبه ۸۲
- ۵-۳- اقدامات پس از مصاحبه ۸۴
- ۶- مداخله مددکاری و مشاوره در حمایت از کودکان و نوجوانان بزه‌دیده ۸۴
- ۷- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری ۸۵
- ۸- حقوق کودکان و نوجوانان بزه‌دیده ۸۶
- گفتار سوم- شیوه‌های رفتاری پلیس با کودکان و نوجوانان شاهد و مطلع از جرم ۸۹**
- ۱- شناسایی کودکان و نوجوانان شاهد و مطلع از جرم ۸۹
- ۲- فرایند مصاحبه و کسب اظهارات شهود و مطلعان ۹۰
- ۳- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری ۹۱
- ۴- حقوق کودکان شاهد و مطلع جرم ۹۳
- ۵- فرایند مداخله مددکاری و مشاوره در حمایت از کودکان و شاهد ۹۴
- گفتار چهارم- شیوه‌های رفتاری پلیس با کودکان و نوجوانان در معرض خطر ۹۶**
- ۱- کودکان و نوجوانان در معرض خطر چه کسانی هستند ۹۶
- ۲- فرایند مداخله حمایتی پلیس از کودکان و نوجوانان در معرض خطر ۹۷
- ۳- ملاحظات اساسی و الگوهای رفتاری ۹۹
- منابع ۱۰۱

پیش‌گفتار

معاونت تربیت و آموزش ناجا حسب وظایف ذاتی خود، متولی سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و هماهنگی امر آموزش در ناجاست؛ علاوه‌بر آن، عهده‌دار تأمین منابع آموزشی دوره‌های «تخصصی - تکمیلی»، «تخصصی کوتاه‌مدت» و «ضمن خدمت» می‌باشد.

تمامی همکاران - پایور و پیمانی - برای اخذ ترفیع و نایل به درجه بالاتر، نیازمند گذراندن آموزش‌های لازم هستند که این امر، ضرورت تهیه و تدوین منابع و متون را دوچندان می‌کند. از این‌رو در سال‌های اخیر تلاش گسترده‌ای صورت گرفت تا ضمن تجدیدنظر در نیازسنجی‌های آموزشی، کارشناسان اهل قلم در حوزه‌های مأموریتی شناسایی شوند و متون آموزشی مورد نیاز را تألیف و تدوین کنند که این مهم تا حدودی عملی شده است.

کتاب حاضر، در اجرای دستورالعمل تدوین و تجدیدنظر در برنامه‌ها و متون آموزشی به ۱۸/۸/۱/۲/۴۴۷۲ - ۱۳۸۸/۱۱/۲۹ جهت تدریس در دوره‌های تخصصی کوتاه‌مدت و ویژه رؤسای کوپ‌ها؛ توسط جناب سرهنگ دکتر محمد بارانی رئیس محترم مرکز تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا تألیف شده و زیر نظر اداره کل منابع و متون درسی آماده‌سازی و به چاپ رسیده است.

امید است محققان، صاحب‌نظران و مسئولان ذی‌ربط، دیدگاه‌ها و پیشنهادهای خود را برای برطرف کردن نقایص و کاستی‌های احتمالی و کامل‌تر شدن محتوای این اثر به مؤلف^۱، گروه‌های مربوط و اداره کل مزبور منعکس نمایند تا پس از اصلاح نهایی در اختیار رده‌های استفاده‌کننده قرار گیرد.

معاون تربیت و آموزش ناجا

سرتیپ دوم پاسدار محمد رفیع رفیعی‌نیا

www.ketab.ir

مقدمه مؤلف

کودکان و نوجوانان همیشه هستند و پیشگیری و حمایت از آنان هیچ‌گاه پایان نمی‌پذیرد؛ زیرا پیشگیری و حمایت دو بُعد مهم کار با آنهاست.

ویژگی‌های متمایز جسمانی، عقلانی، روحی و روانی، احساسی و عاطفی کودکان و نوجوانان مبنای به‌وجود آمدن رویکرد عدالت‌ترمیمی در رویارویی با آنان شده است، به‌گونه‌ای که نظام عدالت‌دوستانار کودک هنگام مواجهه با این افراد در موقعیت‌های گوناگون بزمکاری، بزه‌دیدگی، در معرض خطر بودن و شاهد و مطلع جرم‌بودن، بر یک سیاست کاملاً افتراقی و با هدف ادغام مجدد آنها در خانواده و جامعه بنا شده است. پلیس به‌عنوان طلایه‌دار نظام عدالت، یکی از مؤثرترین اعضای خانواده دادرسی ویژه کودکان و نوجوانان است که با رفتار، کردار و گفتار خود که متأثر از میزان دانش، نگرش و مهارت اوست، تأثیر اجتناب‌ناپذیری بر روند رشد و اعتلای کودکان و نوجوانان به‌عنوان سرمایه‌های توسعه کشور دارد؛ بنابراین نگارنده تلاش نموده است تا بر اساس قوانین ملی و موازین بین‌المللی و با توسل به بیش از یک دهه کسب دانش و تجربه در این خصوص، شیوه‌نامه رفتاری پلیس با کودکان و نوجوانان در تماس با قانون (پلیس) را به‌نحوی تألیف نماید که مأموران پلیس بتوانند با توسل به آن، رفتاری مطابق با شأن و شخصیت کودکان و نوجوانان به‌عنوان پاک‌ترین موجودات انسانی داشته باشند. به امید روزی که کودکان و نوجوانان، متأثر از رفتار، کردار و گفتار پلیس به آغوش خانواده و جامعه بازگردند. بر خود لازم می‌دانم از ناظر علمی کتاب جناب سرهنگ سلیمان ملک‌زاده که با رهنمودهای خود موجب غنای مطالب کتاب شدند؛ همچنین از جناب سرهنگ علی عزیزی مدیرکل آموزش عالی و جناب سرهنگ محمدحسن کریمی آرا رئیس اداره ارتباطات و امور بین‌الملل معاونت تربیت و آموزش ناجا که با حمایت‌های همه‌جانبه خود موجبات خلق این اثر را مهیا کردند، تشکر و قدردانی نمایم. خداوند بر اندیشه و همت بلند ایشان بیفزاید.

تا نبیند کودک‌کی که سبب هست   او پیاز گنده را ندهد ز دست